

Lyngør historiegruppe

Lyngør historiegruppe ble etablert sommeren 2015 og er en uavhengig gruppe bestående av personer som er interessert i Lyngørs historie, både i smått og stort. Gruppen har som formål å stimulere til å bevare og å gjøre kjent historiske minner knyttet til Lyngør. Disse små skriftstykkene er ledd i dette, og er skrevet av folk som har en historie å fortelle, eller som har kunnskap å dele.

Nr. 21

Dato: Desember 2019

NOEN MINNER OM FERJENE I LYNGØR

Av Einar Lund Prestrud.

"Nå skal visst båten gå. Vi får fortsette på brygga i Lyngør." De var nok ikke særlig kjent med lokale forhold, de tre-fire ungguttene som benyttet kystrutas liggetid i Risør til en liten improvisert fotballtrening på kaia. For i Lyngør har kystruteskipene aldri gått til kai; de er blitt bordet av ekspedisjonsbåter, eller "ferjene" som de ble kalt av Lyngørfolket.

Ferjene var bare noen litt store sjekter. Her ligger den hvite ferja på sin faste plass ved Holmebrygga. Legg merke til skiltene på husveggen og den hånddrevne bensinpumpa til høyre på bildet.

Bildet er utlånt av Reidar Frank Andersen

Når man kom med hurtigruta eller kystruta østfra, ble man møtt av ferjene ytterst i sundet, eller eventuelt på fjorden når skipet gikk der. Litt tidligere hadde skipet gitt et langt ul i fløyta for å varsle sin ankomst. Ferjene var to store åpne sjekter, den ene hvitmalt mens den andre var oljet brun. På femtitallet ble ferjene ført av brødrene Åge og Roald Monrad, men noe seinere overtok Anker Jacobsen plassen til Åge.

Stemmingsbilde fra Holmebrygga i det ferjene er på vei ut mot kystruta med folk og bagasje.

Bildet er utlånt av Arvid Monrad.

Om sommeren, når det var stor trafikk, var begge ferjene i bruk samtidig. Da var de gjerne tjoret sammen side ved side. De kom tøffende med gods og passasjerer som skulle over i rutebåten. Når skipet og ferjene møttes, senket ruteskipet farten, mens ferjene ga full gass og svingte elegant inntil skipssiden hvor de ble tjoret fast. Så dro skipet ferjene med seg gjennom sundet eller nedover fjorden mens folk og last ble hjulpet eller lempet fra ferjene og over i storebåten. Passasjerer og pargas som kom med rutebåten og skulle i land i Lyngør, kom på samme måten ned i ferjene.

Noen av skipene, *Kristiansand*, *Galtesund* og gamle *Oslo* hadde bare ei luke i skipssida som man måtte klatre gjennom. Det var gjerne en betydelig høydeforskjell mellom ripa på ferja og dekket inne i skipet, så øvelsen egnet seg best for dem som var unge og spreke. Men mannskapene var hjelpsomme, så overgangen gikk som regel greit for barn og eldre mennesker også.

Skipene *Bjørgvin*, *Kronprinsesse Märtha*, *Rogaland* og nye *Oslo* hadde moderne fallrepstrapper som ble senket ned langs skutesida, så der var det mye lettere å komme ned i - eller opp fra ferjene. *Arendal* var derimot utstyret med en stålleder som ble hengt ned langs skutesida akterut. Selv om den skrådde litt ut fra skipet, var den ikke veldig god å gå i. Jeg husker at det en gang var en mann som var for full til å få være med skipet videre. Han ble sendt ned stållederen og i land i Lyngør. En av mannskapet måtte da klatre utenfor ham og holde rundt ham for å få ham helskinnet ned i ferja. Det så litt skummelt ut, men det gikk bra.

Når ruteskipene gikk gjennom sundet, kunne det sverme av småbåter som ville se på "forestillingen". Det var en alminnelig folkeforlystelse, særlig blant ungdommen, å dra ut for å følge skipenes ekspedering i Lyngør. Av og til kunne det nok oppstå noen tvilsomme episoder når småbåtene kom for nær skipet, men jeg kjenner ikke til at det noen gang hendte ulykker. De siste årene ble det imidlertid sjeldnere at Stavangerskes skip gikk gjennom sundet, og etter sigende skyldtes dette at de var redde for alle de nærgående småbåtene.

På dagtid og når det var lite folk, hendte det at vi ungene spurte om å få være med ferjene ut til rutebåtene. Vi visste godt at svaret som regel var nei, men en sjelden gang fikk vi lov. Da var vi kry som hanekyllinger, og dagen var berget.

Det var alltid mange småbåter som fulgte begivenheten når hurtigruta til Oslo ekspederte i Lyngør en sommerkveld. Den stående mannen med hvit lue bak i den brune ferja er Åge Monrad, og skipet er D/S Kristiansand.

Bildet er utlånt av Reidar Frank Andersen

Også for de reisende om bord i skipene var ekspederingen i Lyngør en attraksjon. Når skipene gled langsomt gjennom sundet, var det alltid fullt av passasjerer på dekk. De samlet seg på styrbord side, hvor ferjene la inn til, for å følge begivenheten. Da kunne man fra litt avstand tydelig se at skipene fikk en liten slagside på grunn av denne skjevbelastningen.

Men ikke alle skuelystne kom ut i båt. Når kveldsrutene skulle gå, var det alltid fullt av folk også inne på Holmebrygga som var ferjenes utgangspunkt. Her kunne det være regelrett trengsel, særlig i august når sommergjestene skulle reise hjem. Før avgang dunket ferjemannskapet med en hengslet fortøyningskrok mot brygga som signal om at folk måtte komme ombord. Ofte kunne det være 30 – 40 mennesker som ble stående tett som sild i tønne i ferjene sammen med digre stabler av koffertene og annen bagasje i de to ferjene som da lå ganske tungt i sjøen. En sjelden gang hendte det at ferjene måtte gå to turer for å få med alle, men dette sinket ruteskipet, så det prøvde de å unngå.

Rett ved Holmebrygga lå Bjarne Holms butikk og dampskipsekspedisjon. Ytterst mot brygga lå kontoret, og litt før ferjenes avgang åpnet han gjerne vinduet og ropte de siste beskjedene om skipets posisjon ned til Åge eller Roald. Så ble motorene startet, og ferjene tøffet utover. Motoren i den brune ferja kunne imidlertid være litt vond å få start på, så det hendte de plundret en stund med den før de kom av gårde.

Når det var mørkt på sensommerkveldene, var det ikke alltid så lett å se ferjene fra ruteskipet. Det var først de aller siste årene at ferjene ble utstyrt med lanterner. Jeg husker en bekmørk augustkveld vi sto der tett i tett på vei ut mot søndagsbåten som denne kvelden gikk fjorden. Ferja strøk så tett forbi en odde på Steinsøya at en mann ropte med høy stemme: "Hadde det siddet en krabbe der, så hadde du klemt den flat". Men de hadde nok kontroll; vi kom i alle fall greit forbi og ut på fjorden. Der kom

imidlertid *Bjørgvin* for full fart rett mot oss uten å se oss i mørket. En av ferjemannskapet kastet flere ganger tre brennende fyrstikker opp i lufta og sa at det var signalet deres om vinteren. Men denne dagen hjalp det ingen ting; det var for spinkelt til at vi ble sett. Og *Bjørgvin* kom stadig nærmere. Heldigvis hadde folkehøyskolen på Risøya den gangen en båt som liknet en liten sjøbuss, og denne båten lå like bortenfor oss. Der skjønnte de situasjonen og satte en kraftig lyskaster rett på oss. Først da ble vi sett, og *Bjørgvin* sakk øyeblikkelig farten. Og så kom vi alle velberget om bord, men vi var nok ikke veldig høye i hatten. Dette var i alle fall slik vi opplevde situasjonen, og jeg tror vel ikke vi var helt alene om å oppfatte den slik. Imidlertid kan det nok likevel tenkes at ferjemannskapets versjon av hendelsen ville vært litt annerledes enn vår.

Selv om det en sjelden gang kunne oppstå situasjoner som vi landkrabbe-passasjerer opplevde som spennende, gikk som regel alt greit. Noen virkelig alvorlige hendelser oppsto så vidt meg bekjent aldri. Og selv om hele ordningen på mange måter var både tungvint og plundrete, inntar ferjene en god og trivelig plass i barne- og ungdomsårenes minneverden.

D/S Galtiesund ekspederer i Lyngørsundet en tidlig sommermorgen på 50 tallet.

Bildet er utlånt av Reidar Frank Andersen